

РЕЦЕНЗИЯ

За докторската дисертация на тема : „*Визуално- реторически аспекти на карикатурата в Италия през 19 век*“ на Адриана Спасова Иванчева, редовен докторант в катедра „*Реторика*“ на Философски факултет на СУ “Св.Климент Охридски“. За присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление **2.3.Философия (Реторика и сатира)**.

Научен ръководител : доц.д-р Герасим Петрински

Автор на рецензията: проф. д-р Маргарита Пешева, преподавател във ВСУ.

Основание: член на научно жури, съгласно Заповед № РД38-365 от 11.07.2019г. Решение на ФС от 02.07.2019г., Протокол №11.

1. Актуалност на избраната тема за дисертация

Представената дисертация разглежда развитието на карикатурата в Европа през 19 век - чрез историческите практики на карикатурата във Великобритания, Франция и Италия. Докторантката Адриана Иванчева анализира визуално-реторическите аспекти на карикатурата, засилването на нейните социални и пропагандни функции с развитието на печата в този исторически период. Дисертационната тема е първа по рода си в българските анализи по визуална реторика и комуникация- в контекста на карикатурата, налагането на определени символи и образи в нейните медийни практики, на оригинални невербални ефекти и модели.

Докторантката Адриана Иванчева разглежда художествения семиозис и значенията на графичната карикатура като част от художествения и медийния процес. Но заедно с това- и като важен "социален репер" на обществото, който изпълнява ролята на коректив на действията и грешките на политическата класа и публичните личности.

Дисертационният труд обстойно анализира основните стилови фигури на карикатурата - *иронията, смешното, сатирата, сарказмът и комедията*. Научният анализ се разгръща основно в епохата на 19 век, макар че се привеждат примери и от други исторически епохи (главно от 20 и 21 век) . Поради което дисертационният текст има съвременно звучене, защото основните видове и стилистични похвати в традиционната карикатура в печата остават относително постоянни в отделните епохи. Докато съвременната *компютърна анимация и дигитална карикатура* въвеждат коренно различни технологични и медийни модели, които в близко бъдеще (вероятно) ще се развиват главно чрез изкуствения интелект.

Дисертационният труд впечатлява с научната задълбоченост и компетентност на докторантката по отношение на автори, школи, научни концепции, исторически примери.

2. Структура и съдържание на дисертацията.

Дисертационният труд се състои от **седем глави, заключение, приносни моменти, библиография, списък с научни публикации по темата на дисертацията.** Тя е в обем от **364 страници**, което значително надхвърля изискванията за обем на една докторска дисертация. Библиографията е респектираща- тя съдържа **409 заглавия**, от които **39 заглавия** на български език и **370 заглавия** на чужди езици, **5 печатни медии** и **5 онлайн сайтове.**

Първа глава разглежда развитието на карикатурата във Великобритания и Франция през 19 век. Докторантката прави концептуален, ситуационен и сравнителен контент анализ на изкуството на карикатурата и издателската дейност в двете държави през 19 век. Време, в което карикатурата достига бурно развитие, реализация, разпространение и модел на художествено изразяване и реторика. Разгледани са основните специфики на карикатурата в ролята ѝ на "говорител" на обществото и нейното историческо развитие през 19 век в двете европейски държави.

Втора глава разглежда развитието на карикатурата в Италия през 19 век, нейните водещи исторически практики, специфики на развитие най-вече във Флоренция и Неапол. Подробно са разгледани италианските карикатуристи в края на 19 век и техния основен топос-кафене, „*Michielangiolo*” във Флоренция и развитието на карикатурата в Неапол, която, според Адриана Иванчева, се налага в цяла Европа със *"своя хаплив, бунтарски, безмилостно жесток и откровено дързък стил"*. Докторантката анализира понятието "**карикатура**"- като определение, същност, основни видове и тематика. Карикатурата най-често е описание (изображение) на човек, при което се използва *преувеличение* на някои негови черти и *опростяване*- на други. Ето защо карикатурите могат да бъдат обидни или допълващи впечатлението за образа, те могат да служат за политически цели или просто за забавление на публиката. Правилна е тезата на докторантката, че *"В Ренесанса смехът показва превъзходство над тъпотата, глупостта, безличието чрез индивидуалност. Понякога ренесансовото смешно граничи с издевателство, с хулене и опозоряване"*. Във флорентинското кафене "**Микеланджоло**" във Флоренция се откроява специфичната и самобитна италианска традиция в областта на карикатурата, която намира опора в италианската народопсихология. Това кафене се превръща в любимо място за срещи на художници, артисти, музиканти и писатели от област Тоскана, които съществено допринасят за

възраждане и развитие на традиционната изобразителна естетика в Италия.

Трета глава разглежда визуалната реторика и комуникация, основните символи и образи в карикатурата, ролята на карикатуриста и човека-като обект и предмет на карикатурата. Тази глава показва сериозните теоретични познания на докторантката за школи, автори и концепции за карикатурата в различни исторически периоди. Адриана Иванчева използва интегрална методология, която включва различни методи и индикатори: *сравнителен и контент-анализ; анализ на аудиторията; медия-анализ; контролен анализ; анализ на ефекта; изследване на определени графични изображения от художествената практика-фотографии, снимки, карикатури, плакати, комикси, картини; визуално-реторически анализ на тропите и фигурите при изображенията и графиките и др.* Прилагането на разнообразни методологически похвати придава на научното изследване необходимата дълбочина и теоретична аргументация.

Четвърта глава разглежда влиянието на персонажа в карикатурата върху аудиторията, невербалните ефекти и модели. Адриана Иванчева акцентира върху ораторското изкуство, и голямата роля на обратната връзка в процеса на общуването. Тя анализира реторическата аргументация, невербалната комуникация чрез външния вид, като обръща внимание на *физиогномиката, хиромантията, френологията, криминалната антропология, медицината.* Карикатурата използва известни ефекти в социалната комуникация като *"ефект на баба Яга"; "ефект на ореола", "ефект на Гъливер"*. Те най-често се използват с цел окарикатуряване и принижаване на изображавания субект. Докторантката подробно разглежда прилагането на *физиогномиката* в различни художествени школи в Италия, Франция, Испания, която оказва силно влияние върху развитието на карикатурата в Европа като художествен жанр.

Пета глава разглежда стилистиката и анимацията при карикатурата-*наративът, хетероглосията, диалоговите балончета, надписите.* Тук се разглеждат реторическите фигури и тропи на *преувеличение, омаловажаване, хипербола, литота, метофора, олицетворение, алегория, аналогия, илюзия, антономасия, пародия.* Подробно се разглежда *иронията*, която се дефинира като "скрита форма" на *подигравка, осмиване и осъждане*, с което авторът на иронията изразява своята скрита мисъл и присъда към обекта на неговата ирония. Основната цел на карикатурата е да разкрие и идентифицира разликата между истината и лъжата. След *иронията*, докторантката анализира *сарказма*, който най-често се използва за абсолютно разрушаване на репутацията на обекта. Неговото осмиване чрез сарказма е *"сурово, често грубо, когато се демонстрира презрително*

отношение към обекта". Специално внимание се обръща и на литературните жанрове *комедия, трагедия и фарс*, и тяхното влияние върху развитието на карикатурата. Докторантката показва сериозни познания в областта на литературата и литературния текст, които ѝ позволяват да представи този интересен научен проблем с професионална компетентност и многобройни примери.

Шеста глава осветлява пропагандните функции на карикатурата, ефектите на нейната публичност и художествени похвати. Докторантката е направила теоретичен преглед на основните видове и модели на пропагандата, като акцентира върху пропагандната реторика, образът на врага в карикатурата и политическата пропаганда, която се осъществява чрез карикатурите. Употребата на **политически карикатури** и други визуални материали за пряка комуникация с публиката, се наблюдава много повече в сатиричните издания и публикации, които се превръщат в основна градивна част на редица пропагандни кампании от 18 век насетне. Печатът се развива като масово и универсално средство за комуникация, което бързо намира своите читатели и привърженици. В своите карикатури, печатът залага на *преувеличението, метафората, гротеската*. Неговите карикатури бързо стават динамични, агресивни, артистични, изпълнени с оригинални творчески решения. Именно печатът превръща карикатурата в своеобразен "нов говорител на гражданското общество", събирателен образ на съвременния оратор на медийния площад, отвъд барикадата и цензурата. Направено е обобщение на реторическите механизми в карикатурата- *анимализацията, материализацията, предметяването и трансформацията*, които са широко използвани от писатели и художници.

Седма глава представя карикатурата в контекста на нейния *симулакрум, симулации и илюзии*. Докторантката последователно разглежда карикатурата от гледище на нейната хиперреалност и преакцентирание на визуалните свойства на обекта, черти на характера, създаване на ново семиотично пространство, своеобразен свят на симулациите и симулакрумите, които са от няколко порядъка. Разгледана е и *физиономиката на карикатурата*, която има своите различия и специфики в отделните епохи, общества и народи.

Заключението обобщава основните научни приноси на дисертацията.

Авторефератът представя много подробно дисертационният труд. Той е отлично структуриран и съдържа всички необходими реквизити, съгласно законовите изисквания - актуалност на научната тема, обект и предмет на изследването, основни цели, задачи, получени резултати, приносни моменти, избрана методология, обобщения и научни изводи.

3. Научни приноси и препоръки

Дисертацията е оригинално научно изследване, което съдържа няколко основни научни приноси:

Първият научен принос е научният анализ на визуалната реторика в развитието на графичната карикатура. Дисертационният труд представя много подробно визуалната реторика и аргументация на образите, въздействието на изображенията върху публиката. Той анализира символният език и реторическите артефакти при образите и отделните визуално-реторически жанрове. Въз основа на многобройни примери и исторически факти се анализират невербалните ефекти и модели при графичната карикатура, които си служат с визуални хиперболи и разнообразни семантични и символни преувеличения. Научният анализ показва мащаба и силата на въздействието на визуалната реторика на карикатурата. Това позволява разширяване на научните изследвания в полето на *визуалното* и *символното* в изкуството на графичната карикатура. Както и възможност за нов научен прочит на графичната карикатура като художествен, визуално-реторически и хумористично-сатиричен жанр.

Вторият научен принос е историческият анализ на реторическите практики в развитието на графичната карикатура през 19 век във Великобритания, Франция и Италия. Дисертационният труд прави много интересен сравнителен анализ между техните художествени практики в областта на карикатурата, който е пръв по рода си у нас. Карикатурите в тези три страни се разглеждат и анализират като същност и основни специфики, но и като своеобразен "*нов говорител*" на обществото през 19 век. В исторически и теоретичен контекст, се разглежда много интересната художествена практика в развитието на графичната карикатура в Италия, която има два естествени топоса, позиционирани във Флоренция и Неапол.

Третият научен принос е разглеждането на карикатурата като част от историческото развитие на медиите и журналистиката. Карикатурата е форма за общуване и разговор с публиката, който превъзмогва традиционните концепции за красиво и грозно в изкуството, за позволено и непозволено. Дисертационният текст професионално доказва, че историята на графичната карикатура като реторическа форма може да съдържа жизнерадостен хумор, но и сократова ирония, сарказъм. Както и други елементи и внушения, характерни за политическата пропаганда, осъществявана чрез медиите. Карикатурата постоянно търси своята публика чрез богатия инструментариум на журналистиката и медийната пропаганда. С тяхна помощ тя често манифестира несъгласието на своя автор (и на дадена медия) с редица действия и постъпки на официалната власт. Графичната карикатурата от няколко века е силно оръжие срещу

погрешните действия на управляващите. Тя е техен социален коректив, който получава нова социална енергия с появата и интернет и социалните мрежи.

Четвъртият научен принос е оригиналният научен анализ, посветен на симулациите, илюзиите и симулакрумите в карикатурата. Той се основава на теорията на Жан Бодрияр за симулациите и симулакрумите, според които образите притежават убийствената способност да унищожават истината. Последователно се разглеждат карикатури от **първи порядък симулакрум**, които интерпретират обективната реалност и са своеобразен коментар на политическите, социалните и обществените процеси. В карикатурите от **втори порядък симулакрум** определени изображения и картини по своему дегизират действителността. Карикатурите от **трети порядък симулакрум** създават принципно нова реалност, места и квартали, в които преобладава преекспонираният карикатурен образ. При карикатурите от **четвърти порядък симулакрум** хиперреалността се опира на новите технологии, които предлагат разнообразни приложения за обработка на образа и снимката, които правят връзката с реалността все по-трудно доловима.

Дисертационният труд е първото по рода си у нас научно изследване на визуално-реторическите аспекти на карикатурата във Франция, Великобритания и Италия през 19 и 20 век. То е написано с респектираща професионална компетентност и отлично познаване на този проблем в научната литература- по отношение на автори, школи и произведения. Дисертационният труд впечатлява и с многобройните примери от дългата художествена практика на карикатурата, както и с личната позиция на докторантката по редица сложни и дискуссионни въпроси. Той ще представлява интерес за специалисти по визуална реторика, история и теория на карикатурата, медийни експерти, изследователи на визуалната политическа пропаганда и новите дигитални пропагандни техники, просветени читали. Като изхождам от сериозния научен принос на този дисертационен труд, препоръчвам той да бъде публикуван, след известна редакция.

4. Публикации по темата на дисертацията.

Докторантката е представила **5 научни публикации** по темата на своята дисертация. Те напълно отговарят на изискванията в закона, които се предявяват към една докторска дисертация.

5. Въпроси и препоръки към докторантката.

Имам следните въпроси към докторантката Адриана Иванчева:

1. Какви са съвременните визуално-реторически аспекти на художествената карикатура във Франция, въз основа на художествената практика на "Шарли Ебдо"?

2. Какви нови модели на визуална реторика в карикатурата налагат днес социалните мрежи?

6. Заключение

Представената докторска дисертация е първо по рода си цялостно научно изследване на карикатурата в анализите по визуална реторика и комуникация у нас. Дисертационният текст е написан с отлично познаване на проблема в научната литература, езикът и научният стил на изложението впечатляват с яснота, точност и убедителна научна аргументация. Той е написан с професионална компетентност, познания на школи, автори и концепции в областта на реториката, визуалната комуникация и историята на карикатурата в Европа през 19 и 20 век.

Като изхождам от действителните качества на представения дисертационен текст, **напълно убедено** препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят научната и образователна степен "доктор" на Адриана Спасова Иванчева за нейната дисертация на тема: „*Визуално- реторически аспекти на карикатурата в Италия през 19 век*“, професионално направление 2.3. Философия (Реторика и сатира).

София, 15 август 2019г.

Подпис:
проф.д-р Маргарита Пешева

